

บทความสังเคราะห์งานวิจัย

“การจัดการอัตลักษณ์ลูกบนเฟซบุ๊กแฟนเพจโดยพ่อแม่

ที่เป็นผู้มีอิทธิพลทางความคิดบนโลกออนไลน์”

พรรณวดี ประยงค์

ผศ.กานตชาติ เรืองรัตนอัมพร

คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน

ผลงานนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุนวิจัยคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2563

เด็กทุกวันนี้เติบโตมาพร้อมกับอินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ ภาพและข้อมูลของเด็กจำนวนมากถูกเผยแพร่ลงบนสื่อสังคมออนไลน์โดยพ่อแม่ ทำให้มีอัตลักษณ์บนโลกออนไลน์ (Digital footprint) ติดตัวแต่กำเนิดและไม่สามารถเลือกหรือจัดการได้ด้วยตนเอง การเปิดเผยข้อมูลและอัตลักษณ์/ตัวตนที่ประกอบสร้างโดยพ่อแม่ นั้นอาจไม่เป็นไปตามที่ลูกปรารถนาและอาจก่อให้เกิดข้อขัดแย้งในอนาคต ยิ่งข้อมูลถูกเผยแพร่มากเท่าใดโอกาสจะเกิดความขัดแย้งก็จะมากขึ้นเมื่อเด็กเหล่านั้นเติบโตขึ้น ลูกของผู้นำทางความคิดหรืออินฟลูเอนเซอร์ (influencer) ที่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกและวิถีชีวิตของแม่นั้นมีแนวโน้มที่จะต้องปรากฏตัวผ่านสื่อสังคมของพ่อแม่บ่อยครั้งและส่วนมากจะเป็นเด็กเล็กที่ยังไม่สามารถจัดการอัตลักษณ์ของตนได้ จึงเป็นกลุ่มที่น่าสนใจศึกษาว่าพ่อแม่มีแนวทางและรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับลูกอย่างไร รวมทั้งจะมีวิธีจัดการปัญหาอย่างไรหากเกิดความขัดแย้งในอนาคต

งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษารูปแบบเนื้อหาและแนวทางในการจัดการเนื้อหาเกี่ยวกับลูกบนเฟซบุ๊กแฟนเพจของพ่อแม่อินฟลูเอนเซอร์ในระดับ Macro-influencer ตลอดจนปัญหาด้านอัตลักษณ์และความเป็นส่วนตัวของลูกที่อาจเกิดขึ้น ผ่านการวิเคราะห์เนื้อหาในเฟซบุ๊กแฟนเพจเกี่ยวกับเด็กจำนวน 5 เพจ และการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) ใน 4 เพจที่ศึกษา ซึ่งพบว่าแม่อินฟลูเอนเซอร์มีแนวโน้มนำเสนอเนื้อหาที่ปรากฏอัตลักษณ์ของลูกและจะนำเสนอกิจกรรมหรือเนื้อหาเกี่ยวกับชีวิตประจำวันและกิจกรรมหรือเนื้อหาที่ลูกทำร่วมกับพ่อแม่เป็นหลัก และมีกิจกรรมหรือเนื้อหาเพื่อการค้า (commercial) ปรากฏในลำดับรองลงมา ทั้งนี้กิจกรรมหรือเนื้อหาเพื่อการค้า (commercial) ส่วนมากจะถูกนำเสนอควบคู่ไปกับกิจกรรมหรือเนื้อหาในลักษณะอื่น ๆ ซึ่งเป็นผลมาจากความพยายามรักษาสมดุลระหว่างการนำเสนอเรื่องราวชีวิตประจำวันกับการหารายได้ของแม่ สอดคล้องกับการปรับเปลี่ยนแนวทางการนำเสนอเนื้อหาในเพจจากไดอารี่ที่เผยแพร่กันเองภายในครอบครัวมาสู่การเป็นเพจสาธารณะที่มีผลประโยชน์ผูกพันกับการค้าอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

แม่เป็นผู้มีบทบาทหลักในการควบคุมข้อมูลบนเฟซบุ๊กแฟนเพจโดยพ่อมีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อย ซึ่งจะพบว่าพ่อมักมีความคิดอนุรักษ์นิยมมากกว่าแม่ พ่อแม่นิยมเลือกใช้อารมณ์เชิงบวกและนำเสนออัตลักษณ์เชิงบวกของลูกเป็นหลัก และนิยมใช้วิธีการบันทึกเหตุการณ์ในรูปแบบภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหวเพราะสะดวกสอดคล้องกับพฤติกรรมของลูกที่อาจคาดเดาไม่ได้ และสามารถนำไปปรับปรุงและคัดเลือกได้ภายหลัง อีกทั้งวิธีการดังกล่าวยังทำให้การนำเสนอดูเป็นธรรมชาติ น่าเชื่อถือจริง หรือดูสมจริง (authentic) พ่อแม่จะพยายามเลี่ยงการบังคับหรือจัดการลูกให้ทำกิจกรรมเพื่อนำเสนอ แต่อาจหาวิธีต้อรองให้ลูกเข้ามามีส่วนร่วม เช่น การให้รางวัล การรอคอย หรือการสร้างสภาพแวดล้อมของความเป็นอินฟลูเอนเซอร์ให้ลูกคุ้นเคย นอกจากนี้ พ่อแม่ยังเชื่อว่าวิธีการบันทึกสังเกตการณ์นั้นจะมีพื้นที่ให้ลูกเลือกแสดงออกทางตัวตนของตัวเองได้ในระดับหนึ่ง ทั้งนี้ การบอกเล่าอัตลักษณ์เชิงบวกของลูกยังช่วยป้องกันปัญหาความขัดแย้งในอนาคตได้ และเป็นไปตามความคาดหวังของสังคม

พ่อแม่อินฟลูเอนเซอร์ (influencer) ยังใช้การนำเสนออัตลักษณ์ของลูกในเชิงลบบ้างเพื่อความสมจริง แต่ก็เป็นการนำเสนอในลักษณะการสรุปบทเรียนที่สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการของลูกและการก้าวข้ามอุปสรรคของลูกและพ่อแม่ อันนำไปสู่การสะท้อนภาพบวกของลูกและพ่อแม่ที่ก้าวผ่านปัญหาที่เกิดขึ้นได้ในท้ายที่สุด ด้วยเหตุนี้ การนำเสนอเนื้อหาในเพจส่วนใหญ่จึงเป็นการสร้างภาพตัวแทนของ “ลูกที่พึงปรารถนา” และ “ภาพตัวแทนของแม่ในอุดมคติ” ที่ประสบความสำเร็จทั้งชีวิตครอบครัวที่สามารถเลี้ยงดูลูกได้ดี และแม่ที่ประสบความสำเร็จในอาชีพที่สามารถเปลี่ยนการเลี้ยงดูลูกให้เป็นการหารายได้เพื่อค้ำจุนครอบครัวได้

พ่อแม่เชื่อมั่นว่าตนเองระมัดระวังการเปิดเผยข้อมูลของลูกได้ดีในหลายด้าน แต่ก็ยอมเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวบางส่วนของลูกหากคิดว่าปลอดภัยหรือจำเป็น เช่น อาจเปิดเผยชื่อโรงเรียนเพราะเป็นธุรกิจของครอบครัว โดยจะหลีกเลี่ยงการเปิดเผยข้อมูลแบบเรียลไทม์ (real-time) เพื่อป้องกันการติดตามตัวหรือการแสดงออกของลูกที่ไม่สามารถตรวจสอบก่อนนำเสนอได้ และจะระมัดระวังการนำเสนอภาพไปเปลือยของลูกโดยอาจเปิดเผยเรื่อร่างได้บ้างหากมีการปกปิดส่วนสำคัญ กระบวนการเหล่านี้สะท้อนให้เห็นการต้อรองความเป็นส่วนตัวของลูกเพื่อให้พ่อแม่ยังสามารถนำเสนอเนื้อหาบางส่วนได้ จนอาจถือเป็นช่องโหว่ที่ทำให้เกิดปัญหาในอนาคตต่ออัตลักษณ์และความเป็นส่วนตัวของเด็ก

ท้ายสุดแล้วงานวิจัยสะท้อนว่าพ่อแม่มีการทบทวน ตรวจสอบเนื้อหา และตั้งใจจะสอบถามความยินยอมของลูกมากขึ้นเมื่อลูกนั้นมีอายุมากขึ้น และพร้อมที่จะหยุดนำเสนอหรือปรับเปลี่ยนแนวทางการนำเสนอเนื้อหาหากลูกนั้นไม่ต้องการปรากฏตัวบนสื่อของพ่อแม่ในอนาคต อย่างไรก็ตาม พ่อแม่เชื่อว่าการอธิบายให้ลูกเห็นประโยชน์จากสิ่งที่พ่อแม่ทำจะช่วยให้ลูกเข้าใจและยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้นได้ อาจกลายเป็นทุนทางสังคมสำหรับลูกในอนาคต ซึ่งในประเด็นนี้จำเป็นต้องศึกษาความเห็นของลูกเมื่อเติบโตขึ้นเพื่อพิสูจน์ว่าลูกนั้นคิดอย่างไรกับแนวทางและอัตลักษณ์ที่พ่อแม่วางไว้ให้